

Domenico
Starnone

Via
Gemito

Preklad
František Hruška

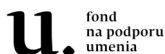
CENA STREGA 2001

Domenico Starnone

Via Gemitto

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Domenico Starnone

VIA GEMITO

© 2020 Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino

TRANSLATION © František Hruška 2022

COPYEDITING Lucia Halová, Martina Kubealaková

COVER © Barbora Šajgalíková

COVER ILLUSTRATION © Ema Baková

SLOVAK EDITION © Inaque 2022

ISBN 978-80-8207-151-4

ISBN E-BOOK 978-80-8207-152-1

Domenico Starnone
Via Gemito

INAQUE

Rose. Rusiné

PRVÁ ČASŤ

PÁV

Keď mi otec povedal, že za dvadsaťtri rokov manželstva zbil matku iba jediný raz, ani som na to nereagoval. Už dlhšie som nenamietal proti jeho rečiam plným vymyslených udalostí, dátumov a detailov. Ako chlapec som ho pokladal za klamára a hanbil som sa, akoby mi jeho klamstvá patrili. Teraz v dospelosti som mal dojem, že vôbec neklamal. Veril, že jeho slová dokážu upraviť fakty podľa jeho želani alebo výčitiek svedomia.

Po niekoľkých dňoch mi však jeho pantičkárske spresnenie prišlo znovu na um. Najprv som bol v rozpakoch, potom čoraz viac znechutený, až som dostal chuť zdvihnúť telefón a vykričať mu: „Áno? Jediný raz? A bitky, ktoré si pamätám ešte aj krátko pred jej smrťou, to bolo čo, hladkanie?“

Pravdaže som mu nezatelefonoval. Hoci som desiatky rokov hral úlohu oddaného syna, našiel som spôsob, ako byť voči nemu dosť nepríjemný. Okrem toho, zaútočiť naňho priamo nemalo význam. V rozpakoch by pootvoril ústa, ako to robieval, keď sa mu prihodilo niečo nečakané, aby mi hneď oponoval pokorným tónom, akým sa obracal na nás deti, a v medzimestskom hovore by mi začal útrpne vymenúvať nezvratné dôkazy o tom, ako matka ubližovala jemu a nie on jej. Preto som si pomyslel: „Nech si vymýšľa, čo chce, zmení sa niečo?“

V skutočnosti som si uvedomil, že sa zmenilo veľa. Zmenil som sa ja a spôsobom, ktorý sa mi nepáčil, to hneď na začiatok. Cítil som, napríklad, že strácam schopnosť zväžiť slová, čo bola schopnosť, ktorú som si s hrdosťou prisudzoval už od chlapčenských rokov. Už veta, ktorú som mu túžil vykričať („A bitky, ktoré si pamätám ešte aj krátko pred jej smrťou, to bolo čo, hladkanie?“), nebola vôbec vyvážená. Keď som ju skúsil napísať, zarazilo ma, ako hrubo a neopatrne znela. Nemal som ďaleko od zveličovania, ku ktorému

sa utiekal otec. Zdalo sa, že som mu chcel vykričať do tváre, ako fackoval a bil moju matku aj na smrteľnej posteli, zasaďoval údery so zručnosťou amatérskeho boxera z telocvičnice Belfiore na Corso Garibaldi, kam, ako tvrdil, chodil už ako pätnásťročný.

Bolo to znamenie, že stačil závan voľakedajšieho hnevu a strachu, aby som stratil súdnosť a zabudol na odstup, ktorý som si vybudoval, ako som rástol. V skutočnosti som tou neuvážanou vetou akoby začal miešať svoje ohavné sny s jeho klamstvami. Znovu som mu dával za pravdu, súhlasil som, že ho budem vidieť tak, ako sa chcel javiť: ako chlapíka, s ktorým nie sú žarty, lebo tak sa to naučil v detstve, keď mu majster Európy Bruno Frattini nastavoval brucho v ringu a s úsmevom ho povzbudzoval: „Udri, Federì! Zasiahni kopancami i pästami!“ Ach, to bol šampión! Naučil ho, že strach prekoná, keď zaútočí prvý a poriadne udrie, na tú pravdu nikdy nezabudol. Odvtedy bol odhodlaný pri prvej príležitosti bez váhania dolámať kosti každému, kto by sa chcel nad neho vyvyšovať.

Práve preto, aby bol vo forme, chodil každú sobotu a nedeľu na tréningy do športového klubu Giulio Luzi. „Giulio Luzi? Nevolať sa Belfiore?“ pýtal som sa ho trochu zlomyseľne. Ale zahriakol ma: „Giulio Luzi, Belfiore, to je jedno.“ A pokračoval: do telocvičnice ho prvý raz priviedol majster Campanie v mušej váhe Raffaele Sacco, ktorý išiel jedného dňa okolo, keď on kopancami, pästami a zubami bojoval s bandou chlapčísk z Rione Ferrovieri, ktoré doňho a do brata Antonia každý deň hádzali kamene. Osemnásťročný pästiar Sacco zasiahol. Rozdal zopár úderov tým skurvysynom, pochválil otca za odvahu a zobral ho so sebou do klubu Giulio Luzi, klubu Belfiore alebo kam chcete.

Tam otec boxoval nielen s Raffaelem Saccom a Brunom Frattinim, ale aj s Frattiniho obľúbencom Micheleom Palermom, s obrovským Centobellim a malým Rojom, všetko samými šampiónmi. Hneď robil pokroky. Presvedčil sa o tom istý Tamaro, ktorý sa raz, keď sa s bratom Antoniom vracal

zo školy, na neho obrátil: „Takže ty si jakože boxer, hej? To sa poserem od smiechu, Federi!“ Nepovedal ani slovo, jednoducho ho ľavým hákom do brady zložil na chodník a Tamarovmu priateľovi, ktorý od strachu celý stuhol, oznámil: „Povedz tomu hajzlovi, až sa prebere, že nabudúce mu nenatrhnem len papulu, ale aj riť.“

Riť. Tie reči mi naháňali strach. Bol som sklúčený, lebo som nevedel brániť svojho brata pred kameňmi ako on toho svojho, keď bol chlapec. Robil som si starosti, ako budem chodiť po svete, keď neviem boxovať. S úzkosťou som aj v dospelosti sledoval, ako vedel otec šikovne napodobniť násilie, postoje a gestá, keď rozdával údery a kopance do vzduchu.

Očividne si zakladal na sklone k zúrivosti a na tom, ako ju vedel uplatniť. Rozprával mi tie príhody, aby vo mne vyvolal obdiv. Občas sa mu to podarilo, ale častejšie šlo skôr o nepríjemný pocit zmiešaný so strachom a ten mi zostával dlhšie. Ako v prípade dvoch čističov topánok z Via Milano vo Vaste o devätnástej hodine jedného letného mesiaca. Otec mal vtedy sedemnásť a jeho brat Antonio pätnásť, vracali sa z telocvične na Via Garibaldi. Nečakane sa rozpršalo a dvaja chlapci – v sobotnej fašistickej uniforme, čo môj otec aj o desaťročia neskôr s hrdosťou zdôrazňoval, lebo sa nazdával, že mu pristala a robila z neho muža, ktorého sa treba báť – sa utekali schovať pod prístrešok divadla Apollo, kde už stálo niekoľko ľudí vrátane dvoch čističov topánok. Vrava, voda, pach mokrého prachu. Len čo ich čističi topánok zbadali, začali sa zlomyseľne uškŕňať. Potom jeden z nich druhému nahlas povedal: „Títo dvaja skurvysynovia nám doniesli dážď.“ Hrozné slová, ktoré urážali dvoch bratov, ich matku, ich otca, ba možno aj neblahú čerň uniformy *fascia*. Takže, hoci mohol mať čistič okolo tridsiatky, bol veľký a nebezpečný, otec ho bez rozmýšľania chmatol ľavou rukou pod krkom a zasadil mu *uppercut* do smradľavej papule neandertáľca – povedal neandertáľca, aby dal najavo, že to bol primitív – a zlomil mu dva rezáky. Prásk. Zasadil mu taký silný úder, že jeden zub – a v tomto bode rozprávania mi otrčil ukazovák

pravej ruky, kde mala byť jazva, ktorú som popravde nevidel, ale aby som ho upokojil, aj tak som povedal: áno, otecko, vidím ju – sa mu zaryl do prsta a zostal tam. Musel poriadne zatriasť rukou, aby mu z nej vypadol.

Zatriasol ňou každý raz, keď mi to rozprával, akoby tam ten zub stále mal. A ja som ako dieťa s oddaným obdivom hľadel na chudého kostnatého muža s dlhou tvárou pod vysokým čelom, s krehkým nosom a citlivými nozdrami, o ktorom by nikto nepovedal, že je skúsený boxer. Vždy som ho videl vracat' sa domov rozzúreného, akoby práve zložil na zem Tamara alebo čističa topánok, vždy mal za sebou veľmi ťažké situácie, vždy bol schopný odvážne potlačiť strach, aj keď bolo nepriateľov veľa a vedel, že ho zmlátia. Muža, ktorého do boxu zasvätil sám majster Európy v ťažkej váhe. Muža, ktorý nikoho nenechá, aby po ňom šliapali, tobôž manželku. Keď už, tak si na ňu vyšliapol skôr on. Špičkou nohy – ako som sa obával vždy, keď sa vracal z práce – i opätkom.

V jedno septembrové ráno som sa pre vlastnú spokojnosť rozhodol pokojne zhrnúť všetky prípady, keď otec určite zbil matku.

Spočiatku to vyzeralo na veľmi dlhý rad udalostí, ale keď som jednotlivé výjavy z minulosti – facku, tanier makarónov hodený do steny, krik, modrinu pod okom – podriadil potrebám prózy a zoradil do usporiadanej následnosti faktov, začala pamäť váhať a zostali mi iba dve neodškriepiteľné epizódy, čo ma dosť znepokojilo.

Prvá sa udiala v roku 1955, podľa odhadu v noci zo štvrtého na piateho júna, keď otec vystavil dvadsaťosem svojich diel medzi maľbami, akvareľmi a kresbami v umeleckej galérii San Carlo v podlubí Galerie Umberto I. na čísle sedem.

Hľadal som výjav, od ktorého by som sa odrazil. Videl som ho v posteli, v manželskej posteli. Práve som mu priniesol kávu, vôňu bolo cítiť v celom byte. Upíjal si z nej a pritom matke, mne a mojim súrodencom čítal úryvky z novín, v ktorých sa hovorilo o ňom. To boli časy. Vždy si ich rád pri-

pomínal. Zobudiť sa takto každé ráno a miešať vôňu spánku, kávy, prvej z nespočetných cigariet s vôňou potlačeného papiera, s úzkosťou hľadať medzi stránkami, titulkami a stĺpcami, aby objavil svoje meno maliara samouka vytlačenej v mestských alebo okresných novinách spolu so stovkami slov, ktoré sa zaoberali jeho obrazmi. Toto sa mu podarilo dosiahnuť, jemu, ktorý sa narodil v uličke Barrettari a jeho otec sústružník, ktorý nevedel nič o umení, ho prinútil odísť zo školy a začať pracovať. Premárnená mladosť. Ako osemnásťročný v roku 1935 pracoval ako robotník elektroopravár v štátnych železničiach. Teraz, pred pár rokmi – v 1951, rozprával – sa stal náčelníkom stanice a hlavným správcom vlakovej dopravy na všetkých linkách v oblasti Neapola. Pekné zadostučinenie. Dôležitá úloha. Pravdaže po zásluže, nie vďaka odpracovaným rokom alebo odporúčaniam. Bol totiž prvým náčelníkom stanice prvej triedy v Taliansku, ako prisahal, ktorého si nadriadení vysoko cenili, hoci si vymýšľal všetko možné, aby nemusel ísť do práce a mohol zostať doma, kde sa venoval svojmu skutočnému poslaniu, pre ktoré prišiel na svet: kresliť a maľovať, on hovoril „malovať“. Preto ho niektorí jeho kolegovia železničiar nemohli vystáť, volali ho nafúkaným posratým umelcom a obviňovali ho, že je lenivý, drzý a neochotný. Áno, bol lenivý. Áno, bol drzý. Áno, bol neochotný. Boli to primerané označenia, sám to uznával. Vlastne sa cítil v práve byť lenivý, drzý a neochotný, tým ho sotva mohli naštváť, veď bol rodený maliar, nie železničiar. Ale keďže neexistovala vec, ktorej by sa neoddal celý, najmä preto, aby dokázal, že ju vie robiť lepšie ako druhí, myslím si, že aj ako železničiar pracoval dobre. Keď mal službu – a mával ju často, ťažkú službu s nočnými a dennými zmenami: spomínam si, že keď som už bol veľký, občas som sa zastavil uňho v kancelárii, odkiaľ riadil hromadu súprav, ktoré sledoval pomocou príložníka, riadka a ceruzky na veľkej rysovej doske s jasnozrivou prchkosťou –, napriek svojej vrtošivej povahe nikdy nezapríčinil nehodu s mŕtvymi a ranenými.

Pravdaže to využíval. Ako náčelník stanice prvej triedy mal právo – a s potešením túto právomoc pripomínal – štyri razy do mesiaca robiť nečakané kontroly na stanicích vo svojom obvode. Takto v rokoch 1954 a 1955 preveril Cassino, Cancellò, Ilvu, zoradište Neapol. Ale nie v záujme kontroly: pri svojej utáranej povahe, posadnutý potrebou predvídať sa, bola preňho kontrola až na poslednom mieste; vysvetľoval mi, že iba ak natrafil na železničiara, ktorý nejakou nešikovnou vetou dal najavo, že na neho, na jeho názory a na jeho umeleckú činnosť kašle, poslal ho do riti a preveril veľmi puntičkársky. Ale inakšie sa do ničoho nemiešal. Všetky stanice obišiel len preto, aby využil príležitosť a pastelom alebo temperou urobil farebné náčrty podľa skutočnosti.

Toto všetko robil preto, že hoci bol železničiar, nemyslel na nič iné ako na výstavu, ktorú chystal. Keď sa cítil pripravený, zavrel sa doma, železniciam oznámil, že má reumatickú horúčku, bolesti žalúdka, všetky možné choroby, a maľoval semaforey, spojovacie koľaje, nákladné vlaky, prekladiská, výhybky a zoradištia. Všetky obrazy si dobre pamätám: ja, stará mama a moji súrodenci sme spali v izbe, kde maľoval – v jedálni, kde odjakživa stál jeho monumentálny stojan, farby, plátna. Zaspával som s jeho krajinkami pred očami: pripadali mi prekrásne, rád by som ich znovu našiel.

Oscilujúc medzi návratmi do práce a novými chorobami, pridával k obrazom to, čo videl z okna: krajinu, ale nie tú, čo voňala mäťou, kde som sa hral s bratmi a s kamarátmi, keď som bol malý; skôr tú, ktorá sa potom, keď vyrúbali stromy, vytrhali dávne korene a vyrovnali ju, začala na konci roku 1954 meniť na stavenisko. Získal tak štúdie zničenej krajiny, baranidiel, miešačiek, bagrov, výťahov, síl na cement, podrobnú dokumentáciu pustošenia vŕšku, ako aj obsiahlu sériu výjavov z práce, ktorú nazval *Stavenisko '54*.

Potom prešiel na zátišia; namaloval niektoré poháre, čo sme mali doma, niekedy so sušenými sledmi, inokedy s jablkami, niekedy so sekerou, inokedy s artičokami, so šklabkami, s kvetmi; čo bolo poruke. Pripojil dva akty, ktoré urobil,

keď pred rokmi navštevoval Voľnú školu aktu, jeden rudkou a jeden uhľom. Pridal aj portrét môjho brata so zápalom obličiek, ktorý bol podľa neho vydarenejší ako portréty Battistella Caracciola. A jemný.

Trvalo mu to osem mesiacov. Celý byt na Via Vincenzo Gemito páchol farbami a terpentínom. Nábytok v izbe, ktorú sme zo zvyku volali jedálňou, pootláčal nešetrne k stene (matku stál toľko námahy a on sa k nemu správal takto) a večer nám na posteli vždy ležalo nejaké plátno, aby uschlo. Manželka sa sťažovala, babka frflala: ako len mohol vystavovať deti – mňa a mojich troch súrodencov – tej otrave dňom i nocou; zabudol, že tam spíme? Panebože, reagoval, čo som komu urobil, že ma musia celý život nasierať dve obmedzené ženské. Ale bol koniec: poslanie splnil. Neviem, kde zohnal peniaze, aby mohol výstavu pripraviť. Fakt je, že s pomocou dona Luigina Campanileho, ktorý vyrábala a predával obuv vo Vomere, ale mal cit pre umenie a ponúkol sa, že mu diela vo svojej dodávke odvezie, šiel svoje obrazy zavesiť na steny galérie San Carlo.

Mal tridsaťosem rokov, muselo mu to pripadať ako rozhodujúca chvíľa. Aj keď bol už starý a chorý, s jasnou a hrdou presnosťou vyratúval mená významných hostí: Ciardo, Notte, Striccoli a tak ďalej, prúdy mien a priezvisk, slávnych umelcov – ako mi prízvukoval –, hoci dnes znejú vzdialene, v tej dobe som ich počul spomínať často, občas s rešpektom, väčšinou s opovrhnutím a pohoršením pre krivdy, ktorých sa voči nemu dopustili, alebo si to aspoň myslel. Veď stačilo, aby sa o nejakého maliara obtrelo trochu slávy, hoci len miestnej, a už ho zasypal nechutnými nadávkami rovno do tváre alebo za chrbtom. Púšťal sa najmä do mladších alebo do svojich rovesníkov. Nezniesol, aby mali viac šťastia ako on, a vytrvalo pripomínal ich umeleckú úbohosť a povahové nedostatky. Často a rád potreboval počastovať škaredým prívlastkom aj ľudí, ktorých si v podstate vážil, len aby si ulávil. Ale pri tej príležitosti mu všetci pripadali chvályhod-

ní, lebo prišli na jeho výstavu, hoci obvykle to robili so zlým úmyslom, a podpísali sa do knihy návštev. Osemdesiatštyri podpisov, nie práve najmenej. A to neberiem do úvahy tých najslávnejších, ktorí sa zjavili ako Panna Mária, ale podpis už pokladali za prílišný záväzok: Giovanni Brancaccio, Carlo Verdecchia a Guido Casciaro. Aj po desiatkach rokov sa na to sťažoval s ozajstným utrpením: čo by ich stál jeden podpis, doriti, trochu veľkorysosti by nezaškodilo. V každom prípade prišla kopa ľudí. Návštevníci a umelci živo diskutovali o umení, o malovaní, o jeho obrazoch, do neskorej noci, aj keď už galériu San Carlo zavreli.

Ako je možné, že moja matka to nechcela pochopiť? Už za normálnych okolností sa správala zlomyseľne. Len čo po večeri povedal: „Idem sa trochu prejsť,“ aby zašiel na nejakú výstavu debatovať o umení, hneď všetko pustila z ruky a zvolala: „Idem aj ja!“ Otec sa hneval, nevedel, ako jej vysvetliť, že čo by medzi umelcami robila? Najmä teraz, pri tej zvláštnej príležitosti, si neuvedomovala, že by mu bola na prítáň? Každý večer, vyčerpaný šichtou na železnici, musel utekať do galérie na šichtu umelca. Nechodil tam predsa pre zábavu, ale aby do neskorej noci čelil falošným priateľom, nepriateľom, tým, ktorí chceli kupovať, tým, ktorí chceli diskutovať o cene alebo skúsiť vyjednávať napriek jedu hadov, ktorí sa pokúšali odlákať kupcov tým, že ponúkali iné diela, inú maľbu, iných, hodnotnejších maliarov, napríklad seba. Nebola to zábava, bola to vojna. Zlomyselnosti, útoky, podrazy, ohovárania. Rusiné, prosím ťa, sed' pekne doma. Mala tridsaťštyri rokov, štyri deti, trinásť rokov bola vydatá. Otec jej zomrel, odmalička robila rukavičkárku. („Vieš šiť rukavice? Tak ši rukavice! Čo ty vieš o umení?!“) Ako päťročná musela hľadať bavlnené vlákna, ktoré zostávali po ozdobných vzoroch na vnútornej strane rukavíc, a stočiť ich tak, aby vonkajšie šitie zostalo pevné, od čoho mala dolámané nechty a zodraté brušká prstov. S ním sa, napriek rečiam, veci veľmi nezmenili. Ale čo už: mal svoje zlé stránky, ale aj také, ktoré ju stále priťahovali. Bol to blázon, plný nápadov a posmeškov, zapáčil sa jej hneď v to teplé popoludnie v tridsia-

tom ôsmom, keď sa jej prihovoral na ulici. S dovolením, slečna. Bol iný ako ostatní, inakšie sa pohyboval, inakšie hovoril. Nepodobal sa na jej brata Peppina, na bratových kamarátov ani na manželov matkiných sestier; nepodobal sa na nikoho.

Všimol si ju, keď sa raz rozprával s kamarátmi robotníkmi zo skladu. Pohľad v človeku zanechá dojem. Zazrel ju zhora z mostíka zoradiska, ako kráča po prašnej ceste v blúzke s bolerkom. Nemohol sa zdržať, vrhol sa na ňu ako jastrab, a keď neskôr nostalgicky spomínal na toto stretnutie, sám sa prirovnával k tomu vtákovi. Bola pekná, ale možno menej pekná ako je teraz, keď má tridsaťštyri rokov: vtedy mala sedemnášť, čierne rozpustené vlasy, orientálnu tvár, červenú sukňu, ktorá sa jej vlnila na pekne vytvarovaných členkoch, a svetlú blúzku s bolerkom.

Slečna, dovolíte, slečna. Smial sa, predvádzal sa, bol neodbytný. Mlčala, kráčala ďalej a dívala sa rovno pred seba, iba občas sa ironicky úkosom pozrela na neznámeho, aby ho ohodnotila. Bol celý v čiernom, mal privysoké čelo, nosil fúzy a vyzeral starý. V istej chvíli mu to dokonca povedala, aby ho odradila: „Ste pre mňa pristarý.“ Trochu sa ho to dotklo, trochu zarmútilo a hneď objasnil, že má dvadsaťjeden: to tie šaty mu pridávali vek, a možno ťažká robota, možno fúzy.

Iba vtedy si všimla, že sa jej páči. Ktovie, prečo ju priťahoval, sú to tajomné, nevysvetliteľné veci. Možno preto, že sa správal, akoby bol synom kráľa, ktorý sa pre akési skryté príčiny preobliekol za elektroopravára. Možno preto, že vytiahol papier, ceruzku a nakreslil ju presne takú, aká je, s pootvorenými ústami od údivu. V každom prípade sa zasnúbila doma, spokojná so šťastím, ktoré ju stretlo, s mužom, ktorý ju vedel rozveseliť, hovoril a hovoril, nezmíkol ani na chvíľu. A navyše mal stály príjem. Objektívne, čo viac si mohla želať.

Ale v júni 1955, keď sa zdalo, že sa nečakane stane tým, kým už pätnásť rokov prisahal, že bude, teda známym umelcom, nechcela prepásť príležitosť byť súčasťou publika, v najlepšom prípade manželkou známeho umelca. Preto teraz, zatiaľ

čo manžel chrlil nadávky so všetkými svätými a panenkami Máriami, zhodila zo seba oblečenie matky rodiny a vytiahla zo skrine šaty, ktoré si ušila na svadbu niektorej sesternice alebo na birmovku nejakej známej. Jedny si vybrala a v okamihu, ako to už ona vedela, bez líčenia, len s krémom nivea (ona to vyslovovala nivéa) a rúžom opeknela, až to vyrážalo dych.

On nadával ešte viac. S odstupom času ho upodozrievam, že zvláštnu krásu svojej ženy nenávidel, lebo len čo zbadal jej silu za správaním a gestami, na ktoré bol zvyknutý, zmocnila sa ho úzkosť. Bola to záhadná vlastnosť organizmu, akési tajomstvo tajomstiev, ktoré nikto nevie odhaliť, a preto je také vzrušujúce. Len ona mala k nemu prístup a využívala ho s rozvahou. Rusiné vedela byť celé mesiace šedou myškou a potom zažiarit ako blesk. Pri takej príležitosti dovíšila svoju krásu dvoma hrebeňmi, aby jej držali vlasy, elegantnými hrebeňmi s ozdobnými špirálami, ktoré jej daroval otec, a v nárečí, všetci sme hovorili iba nárečím, mu oznámila: „Som pripravená, Federì.“

Pripravená na čo? Ja sa z teba zbláznim, Rusinè. Manžel ju najprv ponížil, keď jej povedal, že je celá oprdená, to slovo používal pre zbohatlické príbuzné starej mamy, keď si dávali klobúky s perami, farbu na líca, priveľa zlata, ordinárne ženy, ktoré sa obliekali naprd, asi tým myslel vulgárne ženy, ako prdenie ústami. A pretože sa nedala a na svojom oblečení nič nezmenila, natruc chcel, aby sme sa aj my s bratom šli potešiť z jeho umeleckého triumfu. A bol by ťahal so sebou aj ďalšie dve deti, keby jedno z nich nebolo príliš neposedné a druhé nemalo iba dva roky. Doriti, bol by rád, keby mohli ísť aj ony, aj stará mama, všetci, vychádzka pre všetkých, aby jej pripomenul, že jej úlohou je byť matkou detí a nie nejakou barovou speváčkou, ako sa snaží vyzerať, aby mu to posrala pred ľuďmi, ktorí ho beztak pokladali za votrelca a teraz mu šli večer čo večer po krku. Čo také hrozné spáchal, že si zaslúžil takúto ženu?

Z našej návštevy na výstave si nepamätám skoro nič.

Pravdepodobne sme sa dostali dolu hlavnou lanovkou, prešli sme cez Via Toledo a zamierili sme do podlubia Galerie Umberto, zagánený otec päť krokov pred nami a my traja vzadu.

Rusinè o tej udalosti nepovedala nikdy ani slovo, a keď sa k tomu obdobiu vrátil Federì, vždy sa sústredil len na krivdy, ktoré sa mu stali, na obrazy, ktoré napriek tomu predával, na dobré a zákerné recenzie. Manželku zo spomienok na tie júnové dni dôsledne vylúčil. Aj nás deti.

Objavoval sa tam však staviteľ La Padula, ktorý v jednej chvíli vošiel do galérie San Carlo veľmi elegantne oblečený a obkolesený chamtivými päťolizáčmi, a hneď sa tak zaľúbil do obrazu s názvom *Stavenisko '54*, že sa ho rozhodol darovať synovi, ktorý končil vysokú školu v odbore architektúra. Podpísal šek na stodvadsaťtisíc lír, dva a pol mesačného platu železničiara. Podpísal ho pred všetkými, aj pred očami komunistického kritika umenia Paola Ricciho. Nikdy sa nedozviem, nakoľko bola suma výsledkom zveličovania môjho otca alebo pochybného pohybu peňazí, ktoré v hojnosti prúdili zo skutočnej tvrdej práce, zo skutočného zvuku baranidiel a výtahov pod našimi oknami a teraz slúžili na veľkodušný nákup malovanej podoby lopoty, aby ju zavesili ako trofej do architektovej pracovne. On, železničiar umelec alebo umelec železničiar či iba umelec, prevzal sumu hrdo ako človek, ktorý môže dokázať, že vie prísť k peniazom dôstojnejším spôsobom než mäsiari, údenári a cukrári, než všetci ľudia, ktorí zrazu začali bohatnúť pred jeho úzkostnými očami. Medzitým už smeroval k inžinierovi Isabellovi, vedúcemu stavebného odboru, nie takému štedrému, ako bol staviteľ, a menej vnímavému voči betonárkam a debneniam, napriek svojej funkcii alebo možno práve v dôsledku nej. Na inžiniera urobilo väčší dojem *Zátisšie s rybami* a chcel si ho odniesť domov nie za päťdesiatitisíc lír (plat železničiara), ale za štyridsať (necelý plat železničiara). A jednanie pokračovalo – môj otec: päťdesiat; inžinier: štyridsať –, skoro sa už dohodli – dobre, štyridsať –, keď sa zrazu otočil a pohľad mu padol na Rusinè uprostred sály.

Nebola sama ani nedávala pozor na deti a nemotala sa bezradne po galérii. Mala okolo seba hustý krdel' nahovno maliarov, básnikov analfabetov, nekompetentných kritikov umenia, raz jej povedali niečo títo, potom zase tamtí a ona odpovedala zvonivým hlasom alebo sa rozosmiala a odhalila krásne biele zuby, mala živé pohyblivé oči orientálneho tvaru, ktoré v tej chvíli zrejme oceňoval sám stavitel' La Padula; nehovoriac o básnikovi v strednom veku, ktorý súkal vety plné komplimentov, hotové básne, sľuboval, že jej daruje jednu svoju zbierku s osobným venovaním, a na záver povedal: „Zajtra osobne zájdem k vám domov, drahá pani, aby som vám ju odovzdal.“ Matka s potešeným výrazom odvetila „ďakujem“ a bola taká očarujúca, že dokonca aj inžinier Isabella prehodil niečo o príjemnej panej, obracajúc sa na môjho otca; otec nemal čas zareagovať, lebo v tom okamihu sa pri nich zastavil Chiancone (alebo Cucurra či niekto iný: Federi dosadzoval mená podľa momentálnej nálady), učiteľ z Umeleckého inštitútu a maliar, kostnatý chlapík so žltovitou tvárou, ktorý sa hneď zamiešal do jednania a inžinier Isabella sa ho preto opýtal: „Chiancone, má podľa vás *Zátisie s rybami* hodnotu päťdesiat tisíc lír?“ A čo povedal ten hajzel? Vraj: „Pán inžinier, každý máme vlastný vkus a človek môže minúť, koľko chce, za niečo, čo sa mu páči, ale to, čo sa nám páči, nemusí byť vždy umenie.“ Tým akoby povedal, že *Zátisie s rybami* nie je umelecké dielo; doriti, nie je to umelecké dielo? Takže umeleckými dielami boli Chianconeho mazanice? Nech sa poserie a vygrcia všetku svoju žlč, nech ide do riti spolu s inžinierom Isabellom!

Rozzúrený otec prerušil jednanie.

Tu je prázdne miesto. Potom sa všetko začne odznova, keď som v posteli. Brat spí s nohami pri mojej hlave, alebo sa tvári, že spí. Na malej posteli hneď vedľa mojej leží stará mama s tretím bratom, ktorý má sedem rokov. Ten posledný spí v posteli rodičov, ktorí však nespia. Počujem otcov krik a matkino vzlykanie, dupot, ako keď niekoho naháňate, padajú vecí a rozbíjajú sa. Opakujem modlitby, ktoré ma babka

naučila, keď som bol malý, napríklad Zdravas Mária. Odriekavam ich v duchu, ale tak, aby mi hlas v hlave znel silne, silnejšie ako otcov krik. Je to márna snaha. Vtedy si pomyslím, že Panna Mária, ak existuje a má nejakú moc, urobí všetko, aby mu nedovolila zabiť matku, či sa už modlím, alebo nie. Sotva počuteľne poviem v nárečí, v jedinom jazyku, ktorý ovládam dobre: „Panna Mária, zariad', aby prestal.“ Poviem to desať ráz, veľmi sústredene, akoby opakovanie mohlo byť presvedčivejšie. Ale Panna Mária nerobí nič. Tak sa pokúšam prekonať strach, pomaly vstanem z postele, idem k dverám, pootvorím ich. Neviem, čo mám robiť. Mám dvanásť a otca sa bojím. Nie je to telesný strach, alebo si telesný strach uvedomujem menej, menej si ho pamätám. Je to strach iného druhu. Bojím sa, že sa ocitnem pred ním prázdny, bez dôvodov, ktoré by pokladal za hodné toho, aby sa mohli postaviť proti tým jeho, iba ako nejaká ozvena jeho nadávok a hrešenia. Bojím sa preto, že ma prinúti uznať jeho svätosväté právo zabiť moju matku. Bojím sa, že budem súhlasiť. Ten strach je neznesiteľný.

Medzitým ho vidím. Vidím aj ju, plače a pokúša sa mu utiecť cez kuchyňu, vidím fľaše a hrnce, ako padajú na zem. Predovšetkým mi je jasné, čo vykrikuje. Kričí na ňu: „Márnivost'!“ Tajomné slovo, ktoré mi zostane navždy vtlačené do pamäti s tónom potupy, slovo, ktoré nepatrí do každodenného nárečia a nezapadá ani medzi slová, aké práve vyslovuje, samé obscénnosti a nadávky. Nikto doma nevie, čo znamená, ani matka, ani ja, ktorý som práve skončil šiestu triedu. Jeho význam pozná iba on. Kričí: márnivost' a fackuje ju, jedno zaucho za druhým, dlaňou i spakruky, ničí jej olivovú pokožku, ústa, účes a zhadzuje jej z hlavy elegantné hrebene.

Neviem, čo mám robiť. Spájam si údery, ktoré som nevidel, s údermi, na ktoré sa práve dívam, spájam si to, čo som počul z postele, s tým, čo práve počujem – robím to aj teraz, keď o tom píšem; údery a slová sa opakujú donekonečna, že nesmie nikdy viac vyjsť z domu, nikdy, nikdy, jej vinou dnes večer prišiel otec aspoň o tristotisíc lír, inžinier Isabella